

NOCI a DNI

Rudolf Dobiáš

DIELO

www.dielo.sk

Rudolf Dobiáš
NOCI a DNI

© Rudolf Dobiáš
© Jozef Vydrnák
© Vydavateľstvo Parcela, s.r.o. 2021

ISBN 978-80-974100-0-1

Poézia, pozdravená bud! (alebo V azyle poézie)

Spomínam si na chvíľu, keď sa mi ako gymnazistovi dostala do rúk Nezvalova básnická zbierka *Skleněný havelok*. Číry poetizmus, hra s rýmami a slovami. Pripadalo mi to ako hudba. Bol som samý rým, asi aj v spánku som recitoval Nezvalove básne. Po nich prišli ďalšie zbierky a v nich ďalšie zázračné básne. Druhým básnikom, ktorý ma podobne silno oslovil, bol Valentín Beniak. Pravdepodobne to mala na svedomí jeho zbierka *Kráľovská reťaz*. Dodnes z nej vo mne rezonuje aj báseň *Spoveď v Santa Maria Maggiore*, jej opakujúci sa refrén: „Otče, musím ti povedať / bolí ma život tento!“

Krátko po návrate z tábora som objavil Rúfusovu poéziu. Keď som dostal do rúk jeho zbierku *Až dozrieme*, bol som ako čitateľ nenasýtený poéziou, lebo dovtedy, predchádzajúcich takmer desať rokov, som si jej v písanej podobe užil veľmi málo. Bolo preto celkom pochopiteľné, že Rúfusova poézia, ktorá niekoľko rokov predtým silno oslovila aj tých, čo mali k poézii voľný prístup, ma oslovila ešte silnejšie. Bolo to také rozostreté okno, cez ktoré som mohol nazrieť do jeho intímneho sveta, čo sa predtým dlho v slovenskej poézii nestalo. A do neho patrila aj svet lásky. Krátko po Rúfusovi som objavil básnikov Trnavskej skupiny, osobitne silno ma zaujala poézia básnikov Jána Ondruša a Jána Stacha. Ondruš bol pre mňa celkom nový básnický fenomén, nemôžem tvrdiť, že som si ho obľúbil, mal som čo robiť, aby som rozlúštil jeho básnický jazyk. Ľahšie sa mi čítal Stacho, ten na mňa zapôsobil ako živel, gejzír metafor či ohňostroj, zaplňajúci celé vtedajšie básnické nebo. A prostredníctvom Mladej tvorby

ma oslovili aj moderné či módne básnické smery a formy, začal som si zvykať aj na voľný verš.

Viacero básní v zbierke *Slávnosti jari* je napísaných voľným veršom. Napriek tomu mám dodnes radšej písanie veršov viazanou formou. Tá sa mi spája s hudbou a práve hudobnosť verša je úzko spojená s viazanými veršovými formami.

Keď v roku 2000 vyšla zbierka *Litánie k slobode*, mnohí priatelia sa pozastavovali nad tým, prečo ten vyše dvadsaťročný odstup od vydania prvej zbierky? Či mi nechýbala poézia? V osemdesiatych rokoch minulého storočia bolo v mojom živote málo sviatočných chvíľ a na začiatku deväťdesiatych rokov ma pohltilo dianie v spoločnosti, cítil som povinnosť v publicistickej či dokumentárnej podobe priblížiť osudy ľudí, ktorí to už sami nemohli či nevedeli urobiť. No aj vtedy ma to „pudilo“ k písaniu básní. Cítil som potrebu svojmu osudu dať aj básnickú podobu. V prózach som sa už v epickej, príbehovej podobe vyrozprával zo svojej minulosti a zhodnotil svoju táborovú a väzenskú skúsenosť. Povedal som si však, že sa už nemusím skrývať za osudy svojich postáv a môžem dať svojmu osobnému príbehu lyrický výraz. V ňom sa skúsenosť dá vyjadriť kratšie, stručnejšie, obraznejšie a krehkejšie, aj jemnejšie. Tak som sa o to pokúsil v zbierke *Medzi trávou a vetrom*.

Keď mi učitelia základnej školy vyčítali, že posielam deti na náboženstvo, že tak marím ich šance na „svetlejšiu“ budúcnosť, ako aj to, že ako môžem ja, vzdelaný človek, veriť v Boha, povedal som na to, že človek potrebuje pre život vieru. Bol som a aj zostávam človekom pevnej viery. Azyl viery, ale aj azyl poézie – ako bytostná potreba aj formou básne odľahčiť svoju existenciu. Ba chvíľami možno účinnejšie ako vierou.

Báseň *Želiezovské ženy* má celkom presné adresátky. Impulzom jej vzniku bolo podujatie v bývalej ženskej väznici. Zišli sa tam niektoré z posledných žijúcich väzenkýň, aby si pripomenuli nezabudnuté a pokorujúce roky, ktoré tam v už neexistujúcich drevených barakoch strávili ako „nepriateľky“ socialistic-

kého režimu. Keď som sa na ne díval, uvedomil som si, že tie sivovlasé starenky boli kedysi mladé, pekné dievčatá a chodili okopávať repu v gumových čižmách a podobných muklovských háboch, aké sme nosili aj my v tábore, a mníšky si svoje biele rehoľné rúcha v tridsaťstupňových horúčavách špinili od sušiacoho sa tabaku. A ešte museli pritom znášať „čierny posmech luzy“. Predstavíš si to všetko a určite to na teba urobí silný dojem. To je také semienko, pracuje to v tebe, ožíva a zrazu ti napadnú prvé verše.

Viera ma držala nad vodou aj v jáchymovských rádioaktívnych vodách. Tam som aj pochyboval, aj som sa s Bohom sporil. Postupne však došlo k takému zmiereniu, k akceptovaniu pravidiel hry na život a na smrť. Asi to súvisí aj s vekom, stíšením telesnosti, životných vášní, nasýtenia životom. Keď sa oslobodíš od žiadostivosti, a nie je to len telesná žiadostivosť, ale stav, keď netúžiš ani po majetku, ani po tituloch, ani po dlhom živote... Smerujem k tomu podstatnému. A tým je Boh. Už „som na ceste k Tebe, Pane môj“. Zbavil som sa svojich tieňov, už lepšie vidím na život a dovidím aj na smrť. Neodmietam ale právo človeka pochybovať o Bohu. Pochybnosť je súčasťou viery.

Báseň je aj hrou so slovami. V tom nie som majstrom. Feldekove, Hevierove, Janovicove básnické hry, uplatňované najmä v poézii pre deti, to je hotový koncert, vánok ľahulinkej hravosti. Ja si vo svojom vnútri takú hravosť nedokážem navodiť. To je moja kliatba. Jeden z mojich hendikepov, dôsledok predčasného zlomu v mojom živote.

**(Z knihy rozhovorov Antona Baláža s Rudolfom Dobiášom
Vyniesť na svetlo dňa príbehy dlhej noci)**

• • •

I.

Slávnosti jari

Srdce

Neplakalo, plakalo,
do kameňa pieseň rylo,
ďakovalo za málo,
i za to že v hrudi bilo.

Nečakalo, čakalo
i na to, čo darmo žilo,
i na to, čo trvalo,
i na to, čo nedožilo.

Nekľakalo, kľakalo,
keď túžilo po odmene,
zúfalo si trúfalo
pochovať už narodené.

Nemlčalo, mlčalo,
strmým klinom vošlo do úst,
kdesi v hrdle ustalo,
nevládalo pieseň dohúšť.

Neplakalo, plakalo,
ako kedy, ako za čím.
Na hrob snehu navialo.
Teraz nad ním mlčky kľáčím.

Večer

Sme iba dvaja. Bez koristi,
len v dlani mince posledné.
A mesiac opäť taký istý:
nekrvavie a nebledne.

V korunách dubov dujú vetry,
čo drobné menia na márne
a rozhadzujú po povetrí
dym červenkastej továrne.

Sme iba dvaja. Ako kľúčmi
štrngoce nebo hviezdami.
Opitý mesiac spoza krčmy
vychádza slediť za nami.

Balada

Hľadám ťa v celom dome,
a dávno ťa v ňom niet,
len ružu tvojej vône
vidím tam kamenieť.

Hľadám ťa v pustom lome,
kucem jak zlatokop,
cez skielko na lorňone
zväčšujem vlákna stôp.

Je srdce v mojom zvone,
čo túži onemieť,
lež v jase tvojej vône
číha môj verný zved.

Ak práve blízko blúdiš,
aj bližšie nakloň sa.
Ak ma aj teraz súdiš,
nesúď ma dokonca.

Ona

Tá, čo si z vône kvetu
znáša na plný plást,
prišla si k môjmu letu
z babieho vlákna priasť.

Lež na ňom ako soľ
len inovať sa belie.
Dych mi naň primrzol
a ona vraví: „Peľ je.“

Ešte aj zamávala,
ešte sa usmiala
za dar, čo z môjho mála
bezmála dostala.

Aj pieseň, čo mi spieva
snáď ani nespieva.
Len sa v nej rozvidnieva,
len sa ňou zotmieva.

Je ako hrudka hlíny,
v prstoch ju ucítiš.
Sotva ma sňala z viny,
chystá mi nový kríž.

Ráno

Už nefičí, ani neduje,
už je iba prostoreké ticho.
Ak Ťa ktosi urečie, či opľuje,
nevráť mu to. Nevystačíš s dychom.
Potom žena, čo Ťa miluje,
len vytiahne roletu a povie:
„Aj kto plače, rád sa raduje.
A kto ľúbi, vie vytrvať v slove.“

Akoby si vymýšľala rým
k slovu, čo chce prilítať do mlieka.
Nežne ti ho kladie do perín,
oblieka Ťa doň a vyzlieka.
A v tom strachu, snáď i vedomom,
v bázni, čo vám obom bola blízka,
sama stojí v búrke pred domom.
Dážď ju šľahá, ona sa však blýska.

Potom vezme čriepok zrkadla,
veriac, že ním večnosť oddiali,
a že vzlietne, aby zosadla
s troškou krídel, čo jej zostali.

Aj v nej časom horkosť zosladla.
Vtedy sa ti z úľa ozvala.
Usmiala sa a tým omladla.
Usmiala sa, a tak plakala.

Ľútosť

Ak sa už mnohé udialo,
čo ani láska neodčiní,
povedzte: Nič sa nestalo,
netreba snímať viny.

Inak sa azda nedalo,
len ako mleli mlyny.
To si len srdce zúfalo,
to iba z núdze viniť

i za mnohé, i za málo,
i za to, za čím plakalo,
i čoho sa mu máli.
Ak si aj ústa rozčesne,
nebude mu už do piesne.
Nevráti, čo mu vzali.

Báseň

Ak do básne raz vstúpiš,
tak iba mlčky vstúp
a poláskaj, čo tupíš,
ostrie hrán neotup.

Ak všetku múdrosť skúpiš,
žobrácku kapsu kúp
a životu sa upíš,
meniac sa v solný stĺp.

Ty, čo si synom Lóta,
neboj sa čmudu knôta,
kým ešte žeravie.
A žiadaj od života
nehlivieť konča plota,
trebárs aj na tráve.

Slávnosti jari

1.

To je tá jar, plytvajúca vetrom.

Ešte chvíľu počkaj a zostane po nej oko veľryby,
vyhodené na oblohu spievajúcim starcom.

To je tá jar s rukou na kľučke,
odomykaná železom a krvou,
pluhom a chlebom.

Je iná taká, ale odnikiaľ
sa nevie vrátiť.

(Ak vtedy prídeš, počkaj na pokraji mesta
a rob sa jednonohým ako bocian a spomeň si,
že máš hniezdo niekde celkom inde.)

2.

A znovu skučí breh. Ľarcha pavučín
premyšľa nad pôdorysom mesta.

Kúsok tmy, vyhradenej pre ryby, narastá
do veľkosti mesiaca.

„Ako ďaleko“, pýta sa jazdec, „je domov?“

Ženy, prichádzajúce naproti,

vysnívali si počasie zajtrajška:

belasou stužkou previazané poludnie
a besnejúci vietor.

Jeseň

Ten obraz, pomyslel si, je temný.
Ale nie pre nedostatok jasu. Jeseň
dáva svetlo toľkým mŕtvym listom.
Nadvihol sa, aby lepšie uvidel: More,
zúrivo obliehané potokmi,
vracalo sa naspäť k večnosti.
Spomenul si, ako sa raz uvidel
v oku rozbitého zrkadla.
Ten obraz, pomyslel si zrazu,
je prvou stopou.
Potom prudko vstal a vyšiel hľadať,
kým prvé čajky opúšťali more.

